

2. Гнатюк Л., Бас-Кононенко О. Українська мова. Особливості практичного застосування. Київ, 2006. 259 с.
3. Дудик П., Прокопчук Л. Синтаксис української мови: підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 384 с.
4. Зелінська М. З., Фендак Д. Р. Синтаксичний зв'язок керування у польській та українській мовах (на прикладі вербальних словосполучень). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологія. 2023. Вип. 20. С. 26–30.
5. Кононенко І. Українська та польська мови: контрастивне дослідження / *Język ukraiński i polski: studium kontrastywne* (укр./пол.). Warszawa : Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2012. 809 с.
6. Слинько І., Гуйванюк Н., Кобилянська М. Синтаксис сучасної української мови: проблемні питання: навч. посіб. Київ : Вища школа, 1994. 670 с.
7. Klemensiewicz Z. Skupienia czyli syntakyczne grupy wyrazowe, Kraków, 1948. S. 11–12.

***Ірина Павлюк,***

аспірантка кафедри української мови та славістики,  
Тернопільський національний педагогічний університет  
імені Володимира Гнатюка

***Андрій Продан,***

аспірант кафедри української мови та славістики,  
Тернопільський національний педагогічний університет  
імені Володимира Гнатюка

## **КОНЦЕПТИ *ВІРА*, *НАДІЯ* ТА *ЛЮБОВ* У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ ЯНА ТВАРДОВСЬКОГО**

У сучасній лінгвістиці особливу увагу звернено на вивчення мовної картини світу автора, яка відображає як внутрішній світ конкретної особистості, так і загальнолюдські та національні чинники певної культури. Очевидно, що картина світу – це своєрідний спосіб репрезентації реальності крізь призму ментальних уявлень, що зафіксовані в мовній свідомості того чи іншого народу, і є словесними символами концептуальної моделі. Центральним поняттям у цій парадигмі є *концепт*.

Питання мовної картини світу й концептуального аналізу стали об'єктом наукового зацікавлення багатьох дослідників. Проблематику цієї теми активно вивчали І. Голубовська, Т. Вільчинська, В. Жайворонок, В. Іващенко, Л. Лисиченко, Т. Ястремська, Л. Шмуля та інші. Як зазначають провідні науковці, що концепт відіграє головну роль у формуванні мовної картини світу, оскільки, за словами Л. Лисиченко, це «багатомірне явище, у якому, як у кристалічній сітці, відбиваються й елементи світового універсуму, і зв'язки між цими елементами» [4, с. 13].

У поетичних текстах, зокрема в духовній ліриці, завдяки *концепту* формується світогляд, викристалізуються потаємні внутрішні процеси, які наділені морально-етичними категоріями, та репрезентується система знань автора про світ. У польській літературі, зокрема другої половини ХХ століття, такий вид релігійної поезії набув великої популярності. І цей факт дослідники пов'язують із періодом понтифікату Івана Павла II. Духовна поезія – це словесне тло, яке створює атмосферу самопізнання завдяки моральним засадам і чеснотам. Яскравим представником такої лірики в другій половині ХХ століття був Я. Твардовський, католицький священник, який художнього описував осмислення християнських істин. За словами О. Івановської, Я. Твардовський був наділений «дивовижним даром писати й говорити простими словами про складні питання» [2; с. 271]. Тексти поета вражають глибинним змістом, демонструють читачеві іншу сакральну сторону людського життя. Як стверджував сам автор, поезія — то світ переживань і рефлексії. Вона трохи схожа на розмову людським голосом у добу машин і комп'ютерів [ 5].

У творчості Я. Твардовського концепти *віра*, *надія*, *любов* є основними поняттями і становлять морально-етичну систему картини світу. Зауважимо, що ці три лексеми окреслюють Божі чесноти.

Концепт *віра* вербалізується поступово і формує межі духовного пошуку ліричного героя. Зазначене поняття наділене особливою сповідальністю, де лексема *віра* не виступає як певна усталена релігійна догма, а радше представлена як зв'язок із Творцем: «стукаю в небо / прошу віри / але не такої що плаче й ридає / не такої що рахує зірки й не помічає курей... / прошу віри /

*завжди свіжої бо нескінченної / такої що біжить як ягня за матір'ю... » [ 6, с. 101].*

Номінативне поле концепту *віра* наповнене й іншими одиницями репрезентації, що завдяки релігійному забарвленню метафорично створюють сакральний лінгвопростір, наприклад: *хрест, Бог, апостоли, таємниця, Біблія, Христова Рана, душа* тощо. Віра для автора є світоосновою, яка наділена ще й поетичною незбагненністю, тому лексема *таємниця* цілісно виявляє не лише міркування Твардовського, а й особисті безапеляційні твердження: *«не дають спокою таємницям нашої віри / обстукують її дзьобом розуму / стають на голки щоб її збагнути — ... інші / вкривають її хитрою мовчанкою / видовбують на ними печери святотатців / виривають із Біблії зуби / а таємниці залишаються таємницями / як абетка живих і мертвих...» [ 6, с. 23].* Цілком закономірним у поезії є синтагматичні зв'язки, де прикметники *велика / мала* в поєднанні із лексемою *віра* посилюють афористичність думки, залишаючи повноту невичерпності зазначеного поняття. Поет пише, що зазвичай *«шукають великої віри у великій розпущі / шукають святих що напевно знають / куди треба тікати від власного тіла» [ 6, с. 71].* Але варто пам'ятати і про ту, яка *«перенесла гори / ходила по морю / хоч казала тим що вірять / я ще стільки не знаю / – маленька віро» [ 6, с. 71].* Велика і мала віра в текстах Твардовського протиставляється парадоксальним способом, оскільки маленька символізує щирість, правдивість, таємницю, яку не стараються пояснити за допомогою науки, а велика віра – прагматичне, раціональне пояснення шляху мислення. У творчості Я. Твардовського знаходимо поетичний опис, де Христос бере *«з пошаною дітей на руки»*. Завдяки прикметниковим одиницям автор характеризує віру, яку варто загубити: *«як часто треба втрачати віру / офіційну / набундючену / із задертим догори носом / застраховану / проголошувану звідси й туди / щоб знайти одну-єдину / таку як вугілля іще зелене / таку яка просто є / зустрічню в темряві / коли непевність стає певністю / справжню віру бо зовсім не віриться» [ 6, с. 44].* А цю маленьку віру, яка і вміщує в собі головні засади, поет неодноразово виділяє у текстах, свідчить про неї і просить у Бога: *«Боже*

*захищай віру простих людей / невивчену на уроках / неекзаменовану й не перевірену ...» [ 6, с. 99].*

Ядро концепту *надія* ототожнюється зі значенням лексеми і відображає духовні сподівання, пошук справжнього щастя, який нерозривно поєднаний із християнськими чеснотами. Вербалізація цього концепту відбувається завдяки позитивно маркованим словам. Синтаксичні конструкції позначені духовно-релігійним забарвленням і є своєрідною алюзією на Святе Письмо. Зауважимо, що християнська надія бере свій початок у надії Авраама, якого називають батьком віри. У посланні до Рим. 4:18 знаходимо рядки: «Він, проти надії надіявшись, повірив, що стане батьком багатьох народів». У поетичному дискурсі Я. Твардовського викристалізовується така ж досконала надія, де уповання на «усміхненого Бога» є основним джерелом формування зрілого світобачення ліричного героя: *«Ти що сотворив / цвіркуна як смарагд із очима на передніх ніжках... / спокійний розпач як лагідне каркання / логічну формулу над проваллям / безневинну провину.../ мабуть творення світу ще не завершилось / бо ще триває твій незакінчений усміх» [ 6, с. 45].*

Однією із основних складових зазначеного концепту є лексема *очікування*, яка проявляється в різних лексичних та синонімічних формах. Тобто художня реалізація поняття *надія* пов'язана із часом. Автор у поезії демонструє людську поспішливість, однак саме в чеканні приховано джерело надії: *«Коли молишся – треба почекати / на все свій час / це знають пророки / перестань сподіватися коли просиш / бо у майбутньому непочуте дозріває» [ 6, с. 121].*

Особливої уваги заслуговує концепт *любов* – центральне багатовимірне поняття у творчості Я. Твардовського, що поєднує релігійні, духовні, емоційні та екзистенційні категорії. Саме любов тісно пов'язана зі служінням, стражданням, прощенням і є елементом духовного спасіння людини. Поет через призму любові описує світ, людей, особисті переживання. Це почуття не знає часово-просторових бар'єрів, воно хвилює і примушує замислитися людей різних національностей і віросповідань. Завдяки лексемі *любов* окреслюється сакральний світ Я. Твардовського: *«любов одну тільки можна скрізь зустріти / до вигнання і після любов така сама» [6, с. 118].*

Варто зазначити, що поняття *любов* репрезентується в поетичних текстах не лише окремими словами, а й цілими лексико-семантичними полями. Очевидно, що зазначений концепт здебільшого виражає індивідуальні переосмислені автором реалії. Найбільш значущим для поета є жертвна любов, тобто любов Бога до людини, яка й формує аксіологічну градацію поетичних текстів: *«Читаємо: Бог так полюбив світ.../ себто не тільки людей/ а й плиску/ бджолу що пахне димом/ елегантного їжачка мов з-під голки / навіть мула ні те ні се...»* [6, с. 126]. Творець «всього видимого і невидимого» є джерелом життя, а любов – виявом християнської віри: *«людської любові зупинка убога / любити людину щоб прийти до Бога»* [6, с. 151].

Отже, концепти *віра*, *надія*, *любов* у творчості Я. Твардовського репрезентовані як духовно-моральні категорії, що формують ядро авторської мовної картини світу. Осмислення цих понять відбувається на перетині особистого досвіду та християнської традиції. Ці чесноти в поетичному мовленні постають як визначальні екзистенційні напрями, завдяки яким моделюється грані реального світу, людини та Бога.

### Список використаної літератури

1. Вільчинська Т. Мовно-концептуальна картина світу: становлення поняття. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка*. Сер. Мовознавство. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. Вип. 2 (19) – 1 (20) 2011. С. 6–13.
2. Івановська О. Пробуджувати надію. *Твардовський Я. Ще одна молитва*. Київ: Грані-Т, 2009. С. 268–272.
3. Комісія Синоду Єпископів. Катехизм католицької церкви. Місіонер, 2002. 772 с.
4. Лисиченко Л. Багатозначність у лексико-семантичній системі: структурний, семантичний, когнітивний аспекти. Харків: Видавнича група «Основа», 2008. 272 с.
5. Стріха М. Нехай за мене пише Твардовський. URL. <http://www.vsesvit-journal.com/old/content/view/477/41/> (дата звернення: 20.04.2025).

6. Твардовський Я. Інша молитва. Вибрані вірші. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2015. 224 с.
7. Ястремська Т. Картина світу і концепти: проблема (пере)осмислення: *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2020. Вип. 33. С. 394–410.

**Ірина Бабій,**

кандидат філологічних наук, доцент,  
Тернопільський національний педагогічний університет  
імені Володимира Гнатюка;

**Алла Боднар,**

студентка факультету філології і журналістики,  
Тернопільський національний педагогічний університет  
імені Володимира Гнатюка

## **СЕМАНТИКА ПОРІВНЯЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ У РОМАНІ МАРІЇ МАТІОС «ЖІНЦІ МОЖНА ДОВІРЯТИ»**

Одним із перспективних напрямків сучасних лінгвістичних досліджень є всебічний аналіз ідіолектів письменників. Важливими мовними одиницями, що підкреслюють оригінальність та самобутність творчого стилю автора, виступають засоби образності, зокрема порівняльні конструкції.

Українські лінгвісти ґрунтовно вивчають проблему функціонування у структурі художнього тексту компаративем як семантичних засобів стилетворення, а саме: співвідношення порівняльних структур з метафоричними розглянули В.М. Вовк, Л.Ф. Присяжнюк, охарактеризували порівняння в межах фразем Л.І. Лебедєва, М.Ф. Алефіренко, А.М. Найда, компаративеми як засіб формування індивідуального авторського стилю проаналізували О.І. Марчук, Л.І. М'яснінкін. Питання семантики порівняльних конструкцій досліджували В.І. Кононенко, Н.П. Шаповалова, Л.В. Голоюх. Актуальність таких досліджень зумовлена ще й тим, що «сучасні українські автори художніх текстів активували пошуки оновленої системи письма, принаймні частково відмовились від традиційних форм текстотворення, взяли на озброєння модерні засоби образності, залучили словесні новотвори, розширили межі літературного стандарту, експлікували живе розмовне мовлення» [1, с. 253].